

Suomalainen työttömyys eurooppalaisessa vertailussa¹

Suomen työttömyysaste painuu pian niin alas, että inflaatio uhkaa kiihtyä, ellei tehdä uudistuksia työmarkkinoiden instituutioihin ja pureta hyödykemarkkinoiden sääntelyä.

Stephen Nickell
Rahapoliittisen komitean jäsen
Englannin keskuspankki

Suomen työttömyysaste on nyt laskenut alle euroalueen keskiarvon, mutta se on edelleen selvästi korkeampi kuin useimmissa Pohjois-Euroopan maissa. Seuraavassa erittelen suomalaisen työttömyyden taustalla olevia tekijöitä ja tarkastelen myös yleis-

¹ Esitelmä Palkansaajien tutkimuslaitoksen seminaarissa "Työttömyys: mikrotason näkökulma" Helsingissä 16.1.2006. Olen kiitollinen Chris Shadforthille hänen avustaan tämän kirjoituksen laatimisessa.

Stephen Nickell on maailman tunnetuimpia työmarkkinatutkijoita. Ennen jäämistään eläkkeelle hän toimi professorina London School of Economicsissa.

semmin erilaisten ryhmien työllisyysasteita. Aluksi kuvailen Suomen työmarkkinoita suhteessa muihin OECD-maihin ja kerron lyhyesti historiallisesta taustasta. Sen jälkeen tarkastelen, millä tavalla Suomen työmarkkinat ovat muuttuneet 1990-luvun alun jälkeen, ja lopuksi kiinnitän huomiota muutama erityiskysymykseen kuten miesten jäämiseen työvoiman ulkopuolelle ja hyödykemarkkinoiden sääntelyn purkamiseen.

Taulukko 1 esittää yleiskuvan OECD-maiden työmarkkinoista. Suomessa työttömyys on yhä verrattain korkea, joskin pitkäaikaistyöttömien osuus on melko pieni. Suomen työllisyysaste, 67 prosenttia, ylittää EU:n keskiarvon, mutta se on selvästi alhaisempi kuin useimmissa muissa Pohjois-Euroopan

maissa, joissa työllisyysasteet tyypillisesti kohoavat reilusti yli 70 prosentin. Sitä vastoin keskimääräiset vuotuiset työajat Suomessa ovat Euroopan korkeimpia, mikä johtuu osittain osa-aikatyötä tekevien naisten epätavallisen alhaisesta osuudesta.

Taulukoista 2 ja 3 näemme, että parhaassa työssä olevista miehistä epätavallisen suuri osa on työvoimaan kuulumattomia² ja että aivan kuin Isossa-Britanniassa enemmistö heistä on sitä sairauden tai vajaakuntoisuuden takia (OECD 2004). Sitä vastoin parhaassa työssä olevista naisista verrattain pieni osa on työvoiman ulkopuolella. Myös ikääntyneistä miehistä suuri osa on Suomessa työvoimaan kuulumattomia, etenkin verrattuna useimpiin muihin Pohjois-Euroopan maihin, ja jälleen ikääntyneiden naisten

kohdalla tilanne on päinvastainen. Nuorten työttömyysaste on Suomessa yli 20 prosenttia, mikä on tyypillisempää Etelä-Euroopalle, ja tämä viittaa joihinkin heikkouksiin siirtymävaiheessa koulutuksesta työelämään.

Kaiken kaikkiaan Suomen työmarkkinoista muodostuu sekalainen kuva. Erityisesti työssä olevien miesten työsäkäynti on huomattavan vähäistä verrattuna muuhun Pohjois-Eurooppaan. Naisten kohdalla tilanne ei ole tällainen.

Historiallinen tausta

1990-luvun alkupuolelta lähtien Suomi on ollut mukana Euroopan yhteisvaluuttaprosessissa. Evidenssi viittaa

siihen, ettei tällä ole ollut mitään vakavia seuraamuksia työmarkkinoiden toimivuudelle, ja esimerkiksi Alankomaat ja Irlanti ovat menestyneet erityisen hyvin. Yleisesti ottaen euroalueen jäsenyys ei ole vakava este työmarkkinareformille pienessä avotalousmaassa, joskin Duvalin ja Elmeskoviin (2005) tulokset osoittavat, että suuressa taloudessa yhteisvaluutta voi vähentää halukkuutta rakenteellisiin uudistuksiin.

Tarkasteltaessa nimenomaan suomalaisen työttömyyden historiaa pitää muistaa, että Suomi kärsi 1900-luvun pahimman taantumansa 1990-luvulla. Kuitenkin vaikka Suomen kokemus 1990-luvun alkuvuosina oli laajuudessaan ainutlaatuinen OECD:ssä, muillakin Pohjoismailla ja Isolla-Britannialla oli samanlaiset työttömyyskokemukset (taulukko 4). Kullakin maalla oli nousukausi 1980-luvun lopulla, jolloin työttömyys oli merkittävästi alempi kuin sen historiallisesti ottaen korkea taso 1980-luvun alkupuolella. Tämän nousukauden yhteinen piirre kaikissa neljässä maassa oli omaisuusarvojen ja varsinkin asuntojen hintojen dramaattinen nousu. Kun nousukausi katkesi, omaisuusarvot laskivat nopeasti, korot nousivat jyrkästi, pankkijärjestelmä kärsi vaurioita ja tapahtui huomattavaa velkadeflaatiota. Vuoteen 1993 mennessä työttömyys oli noussut valtavasti kaikissa neljässä maassa. Kuitenkin sen jälkeen työttömyys on alentunut huomattavasti.

Taantuma oli kuitenkin Suomessa pahempi kuin muualla, koska asunto- ja rahoitusmarkkinoiden romahduksen ja sitä seuranneen kotimaisen kulutuksen laskun lisäksi kauppa Neuvostoliiton kanssa pysähtyi lähes täysin vuoden 1990 jälkeen. Koska Neuvostoliiton osuus Suomen viennistä oli lähes 20 prosenttia, tämä merkitsi huomattavaa kielteistä lisäsokkia.

Vuoden 1993 jälkeen Suomessa kuitenkin työttömyys on alentunut jatku-

² He siis eivät ole työllisiä eivätkä myöskään aktiivisesti työtä etsiviä työttömiä.

Taulukko 1. Työllisyys ja työttömyys OECD-maissa v. 2004.

	Työttömyysaste (%)	Pitkäaikaistyöttömien (>12 kk) osuus	Työvoiman ulkopuolella olevien osuus (%)	Työllisyysaste (%)	Tehdyt työtunnit, keskimäärin, kaikki työntekijät
<i>Eurooppa</i>					
Suomi	8,9	23,4	26,2	67,2	1 688
Alankomaat	4,6	32,5	23,4	73,1	1 357
Belgia	7,8	49,6	34,7	60,5	1 522
Espanja	10,8	37,7	30,3	62,0	1 799
Irlanti	4,5	34,3	31,4	65,5	1 642
Iso-Britannia	4,6	21,4	23,8	72,7	1 669
Italia	8,0	49,7	37,5	57,4	1 585
Itävalta	4,5	24,5	29,8	66,5	1 550*
Norja	4,4	9,2	20,9	75,6	1 363
Portugali	6,7	43,2	27,1	67,8	1 694
Ranska	9,7	41,6	30,5	62,8	1 441
Ruotsi	6,4	18,9	21,3	73,5	1 585
Saksa	9,5	51,8	27,3	65,5	1 443
Sveitsi	4,4	33,5	19,0	77,4	1 556*
Tanska	5,4	22,6	19,8	76,0	1 454
EU	8,0	42,4	29,2	65,0	–
<i>Muut</i>					
Australia	5,5	20,7	26,4	69,5	1 816
Japani	4,7	33,7	27,8	68,7	1 789
Kanada	7,2	9,5	21,8	72,6	1 751
Uusi Seelanti	3,9	11,7	23,4	73,5	1 826
Yhdysvallat	5,5	12,7	24,6	71,2	1 824

*Vuonna 2005.

Lähde: OECD Employment Outlook 2005, taulukot A, B ja F.

Taulukko 2. Työttömyys, työvoiman ulkopuolella oleminen ja työllisyys iän ja sukupuolen mukaan v. 2004.

Sukupuoli Ikä	Työttömyysaste (%)				Työvoiman ulkopuolella olevien osuus (%)				Työllisyysaste (%)			
	Miehet		Naiset		Miehet		Naiset		Miehet		Naiset	
	25–54	55–64	25–54	55–64	25–54	55–64	25–54	55–64	25–54	55–64	25–54	55–64
<i>Eurooppa</i>												
Suomi	7,0	7,6	7,6	7,0	10,0	44,3	15,4	45,7	83,7	51,5	78,1	50,4
Alankomaat	3,7	3,9	4,4	3,1	6,3	41,3	22,0	66,4	90,2	56,4	74,5	32,5
Belgia	6,0	4,1	7,4	2,8	8,9	59,0	25,7	78,2	85,7	39,3	68,8	21,2
Espanja	6,9	6,0	13,8	9,4	7,5	37,3	31,7	72,8	86,1	58,9	58,9	24,6
Irlanti	4,5	2,9	3,1	1,5	8,3	33,4	32,1	65,5	87,6	64,7	65,8	34,0
Iso-Britannia	3,8	3,9	3,4	2,1	9,0	32,0	23,2	51,7	91,0	68,0	74,2	47,3
Italia	5,2	4,1	9,2	4,0	8,7	56,0	36,4	79,6	86,5	42,2	57,8	19,6
Itävalta	4,3	4,7	4,4	4,1	8,6	61,4	20,6	80,7	87,4	36,8	75,8	18,5
Norja	4,3	1,5	3,3	0,6	9,9	25,7	17,2	36,9	86,2	73,2	80,0	62,7
Portugali	5,1	6,0	7,1	5,1	7,8	37,2	19,4	55,2	87,4	59,1	74,9	42,5
Ranska	7,4	5,5	9,8	7,1	6,4	55,7	20,2	65,0	86,7	41,9	72,0	32,5
Ruotsi	5,7	5,8	5,2	4,0	9,9	24,0	14,7	29,8	85,0	71,6	80,8	67,4
Saksa	9,8	10,9	9,0	12,0	6,7	45,2	18,0	66,2	84,2	51,2	74,6	29,8
Sveitsi	3,5	3,1	4,6	3,4	4,3	20,9	19,2	44,3	92,3	76,7	77,1	53,8
Tanska	4,4	5,5	5,1	5,8	8,7	26,7	15,1	42,4	87,3	69,3	80,6	54,2
EU	6,5	6,2	8,3	6,4	7,6	44,8	24,5	65,5	86,4	51,8	69,2	32,3
<i>Muu</i>												
Australia	3,9	4,2	4,3	3,3	10,9	35,6	28,0	56,9	85,7	61,7	68,9	41,7
Japani	4,3	5,3	4,5	3,0	3,8	17,5	31,9	49,9	92,1	78,1	65,0	48,6
Kanada	6,1	6,1	5,9	5,7	8,4	34,0	18,4	51,0	86,0	62,0	76,8	46,2
Uusi Seelanti	2,5	2,4	3,3	2,6	8,4	21,8	24,8	40,4	89,4	76,4	72,7	58,1
Yhdysvallat	4,6	3,9	4,6	3,7	9,5	31,3	24,7	43,7	86,3	66,0	71,8	54,3

Huom. Vangit eivät sisälly näihin lukuihin. Tästä ei koidu suurta virhettä lukuun ottamatta Yhdysvaltoja, jossa vankien huomioon ottaminen kohottaisi työvoiman ulkopuolella olevien osuutta parhaassa työssä olevista miehistä noin kahdella prosenttiyksiköllä.

Lähde: OECD Employment Outlook 2005, taulukko C.

Taulukko 3. Nuorisotyöttömyys (15–24-vuotiaat, %) v. 2004.

	Yhteensä		
	Miehet	Naiset	
<i>Eurooppa</i>			
Suomi	20,8	22,2	19,4
Alankomaat	8,0	7,9	8,1
Belgia	17,5	15,8	19,5
Espanja	22,0	18,7	26,4
Irlanti	8,1	8,7	7,4
Iso-Britannia	10,9	11,8	9,9
Italia	23,5	20,7	27,2
Itävalta	11,0	11,3	10,7
Norja	11,7	12,6	10,7
Portugali	15,3	13,5	17,6
Ranska	21,3	20,8	22,0
Ruotsi	17,0	17,8	16,1
Saksa	11,7	13,3	9,7
Sveitsi	7,7	8,0	7,3
Tanska	7,8	8,5	7,1
EU	15,6	15,3	16,0
<i>Muut</i>			
Australia	11,7	12,2	11,1
Japani	9,5	10,6	8,3
Kanada	13,4	14,9	11,8
Uusi Seelanti	9,5	8,7	10,1
US	11,8	12,6	11,0

Lähde: OECD Employment Outlook 2005, taulukko C.

Taulukko 4. Työttömyysasteet (%) eräissä maissa.

	83	87	88	89	90	91	92	93	94	95
Suomi	5,4	5,0	4,5	3,4	3,2	7,5	13,0	16,4	16,8	15,2
Norja	3,5	2,1	3,2	4,9	5,8	5,6	6,0	6,6	6,0	5,5
Ruotsi	3,9	1,9	1,6	1,4	1,7	2,7	5,9	9,0	9,4	8,8
Iso-Britannia	12,4	10,3	8,6	7,2	6,9	8,7	10,1	10,0	9,2	8,5
	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05
Suomi	14,6	12,7	11,4	10,2	9,8	9,1	9,1	9,0	8,9	8,3^a
Norja	4,8	4,0	3,2	3,2	3,4	3,6	3,9	4,5	4,4	4,7 ^a
Ruotsi	9,6	9,9	8,2	6,7	5,6	4,9	4,9	5,6	6,4	6,3 ^b
Iso-Britannia	8,0	6,9	6,2	5,9	5,4	5,0	5,1	5,0	4,6	4,6 ^a

a = kolmen ensimmäisen vuosineljänneksen keskiarvo, b = ensimmäinen vuosineljännes.

Lähde: OECD.

vasti tähän päivään saakka. Tästä huolimatta inflaatio on pysynyt suhteellisen vakaana. Se nousi yhtäjaksoisesti vuodesta 1996 vuoteen 2000, kun työttömyys oli nopeassa laskussa, mutta se hidastui jälleen 2000-luvun alkuvuosina, kun euroalueen rahapolitiikkaa oli kiristetty vuonna 2000. Toisin kuin valtaosassa euroaluetta työttömyys ei kui-

tenkaan noussut Suomessa vuosina 2001–2003, ja se alkoi jälleen alentua vuonna 2004. OECD odottaa Suomen työttömyysasteen laskevan 7,3 prosenttiin vuoteen 2007 mennessä. Vaikka tämä on enemmän kuin yhtenäkkään vuonna aikavälillä 1960–90, se edustaa selkeää parannusta verrattuna 1990-lukuun.

Taulukko 5. Työttömyysaste (%).

	1960–64	1965–72	1973–79	1980–87	1988–95	1996–99	2000–01	2002	2004
Suomi	1,4	2,4	4,1	5,1	9,9	12,2	9,4	9,1	8,9
Alankomaat	0,9	1,7	4,7	10,0	7,2	4,5	2,6	2,8	4,6
Australia	2,5	1,9	4,6	7,7	8,7	7,9	6,5	6,4	5,5
Belgia	2,3	2,3	5,8	11,2	8,4	9,2	6,8	7,3	7,8
Espanja	2,4	2,7	4,9	17,6	19,6	19,4	13,5		
Espanja*						15,8	11,0	11,4	10,8
Irlanti	5,1	5,3	7,3	13,8	14,7	8,7	4,0	4,4	4,5
Iso-Britannia	2,6	3,1	4,8	10,5	8,8	6,8	5,2	5,1	4,6
Italia	3,5	4,2	4,5	6,7	8,1	9,9	8,4	7,4	6,9
Itävalta	1,6	1,4	1,4	3,1	3,6	4,3	3,7	4,2	4,5
Japani	1,4	1,3	1,8	2,5	2,5	3,9	4,9	5,4	4,7
Kanada	5,5	4,7	6,9	9,7	9,5	8,7	7,0	7,7	7,2
Norja	2,2	1,7	1,8	2,4	5,2	3,8	3,6	3,9	4,4
Portugali	2,3	2,5	5,5	7,8	5,4	6,0	4,1	5,0	6,7
Ranska	1,5	2,3	4,3	8,9	10,5	11,5	9,0	8,9	9,7
Ruotsi	1,2	1,6	1,6	2,3	5,1	8,6	5,5	4,9	6,4
Saksa (L)	0,8	0,8	2,9	6,1	5,6	7,4	6,4	6,8	7,7
Sveitsi	0,2	0,0	0,8	1,8	2,8	3,5	2,6	3,2	4,4
Uusi Seelanti	0,0	0,3	0,7	4,7	8,1	6,8	5,7	5,2	3,9
USA	5,5	4,3	6,4	7,6	6,1	4,8	4,4	5,8	5,5

Huomautuksia: Nämä luvut vastaavat OECD:n vakioimia työttömyysasteita ja kansainvälisen työjärjestön ILO:n määritelmää niin pitkälle kuin mahdollista. Poikkeus tässä on Italia, jolle käytämme Yhdysvaltain Bureau of Labor Statisticsin ”työttömyysasteita yhdysvaltalaisin käsittein”, erityisesti sen tekemää korjausta OECD:n vakioimiin työttömyysasteisiin ennen vuotta 1993. Tämä luo työttömyysasteen, joka alittaa OECD:n vakioiman työttömyysasteen 1,6 prosenttiyksiköllä vuoden 1993 jälkeen. Rivillä Espanja* annetut työttömyysasteet viittaavat ILO:n hiljattain korjattuihin työttömyysasteisiin. Aikaisemmilta vuosilta olemme käyttäneet lukuja, jotka on raportoitu teoksessa Layard, Nickell ja Jackman (1991). Myöhemmille vuosille olemme käyttäneet OECD:n (2005) taulukkoa A.

Tasapainotyöttömyys Suomessa

Nickellin (1999) artikkelissa oli yksityiskohtainen analyysi suomalaisesta työttömyydestä vuoteen 1994 saakka. Se sisälsi 1990-luvun alun tasapainotyöttömyyden estimaatin³, joka oli 8,2 prosenttia 1990-luvun alussa, kun se oli ollut 6,6 prosenttia 1980-luvun puolivälissä. Nämä estimaatit ottivat huomioon työttömyyskorvausjärjestelmän eri puolia, aktiivisen työvoimapolitiikan, palkanasetannan, verokiilan ja omistusasunnoissa asuvien suhteellisen osuuden. Estimaattien pohjana oleva

³ *Tasapainotyöttömyysasteen laskeminen perustui Nickellin ja Layardin (1999) taulukon 15 sarakkeen 1 yhtälöön. [Sillä tarkoitetaan tässä kiihtymätöntä inflaatiovauhtia vastaavaa työttömyysastetta eli ns. NAIRUa (Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment) – toim. huom.]*

yhtälö käyttää maiden välistä poikkeileikkausaineistoa identifioidakseen näiden tekijöiden vaikutuksen työttömyyteen. Taulukosta 5 näemme työttömyyden kehityskulun OECD-maissa 1960-luvulta lähtien, ja Nickell et al. (2002, 2005) esittävät evidenssiä, että suuri osa tästä kehityksestä voidaan selittää laajasti määriteltyjen työmarkkinainstituutioiden muutoksilla.

Tarkastelkaamme nyt, kuinka työmarkkinoiden instituutiot ovat muuttuneet 1990-luvun alun jälkeen sekä Suomessa että koko OECD:ssä. Työttömyyskorvausjärjestelmän eräitä peruspiirteitä on koottu taulukkoon 6, ja ne viittaavat siihen, että suomalaisen järjestelmän anteliaisuus ei ole juurikaan muuttunut 1990-luvun alkupuolen jälkeen. Työttömyysturvan saantiehtoja on kyllä tiukennettu muttei kovinkaan paljoa. Kuten voimme nähdä ainakin vuonna 1995 Suomes-

sa oli yksi vähiten tiukista työttömyyskorvausjärjestelmistä. Esimerkiksi pitää edelleen paikkansa, että ikääntyneillä on työttömäksi tullessaan oikeus työttömyys- tai eläketurvaan normaaliin (65 vuoden) eläkeikään asti.⁴

Panostus aktiiviseen työvoimapolitiikkaan on vähentynyt Suomessa mutta vain sitä mukaa kun työttömyys on laskenut, joten sen menot työtöntä kohti ovat pysyneet vakaina suhteessa bruttokansantuotteeseen. Näin ollen meidän ei pitäisi odottaa tasapainotyöttömyysasteen juurikaan muuttuneen työttömyysturvassa tai aktiivisen työvoimapolitiikan menoissa tapahtuneiden muutosten johdosta.

Taulukko 7 keskittyy palkanmuodostuksen instituutioihin, ja näemme, että Suomi on yhä yksi korkeimpien jär-

⁴ *Koskela ja Uusitalo (2002) kertovat tästä yksityiskohtaisemmin.*

Taulukko 6. Työttömyyskorvausjärjestelmä ja aktiivinen työvoimapolitiikka.

	Korvaussuhde (%)			Työttömyyskorvausten saantiehtojen tiukkuus 1995	Panostus aktiiviseen työvoimapolitiikkaan (prosenttia bkt:stä; suluisa suhteutettuna työttömyysasteeseen)					
	1988–95	1999	2001		1993	1998	2000/01			
Suomi	0,53	0,54	0,52	2,7	1,69	(0,10)	1,40	(0,12)	0,94	(0,10)
Alankomaat	0,70	0,70	0,71	3,7	1,59	(0,24)	1,74	(0,42)	1,74	(0,67)
Australia	0,26	0,25	0,42	3,6	0,71	(0,07)	0,42	(0,05)	0,46	(0,07)
Belgia	0,48	0,46	0,45	3,1	1,24	(0,14)	1,42	(0,15)	1,32	(0,19)
Espanja	0,68	0,63	0,64	–	0,50	(0,02)	0,70	(0,04)	0,84	(0,08)
Irlanti	0,40	0,35	0,36	1,7	1,54	(0,10)	1,54	(0,21)	1,14	(0,29)
Iso-Britannia	0,22	0,17	0,18	2,6	0,57	(0,05)	0,34	(0,05)	0,37	(0,07)
Italia	0,26	0,60*	0,59*	–	1,36	(0,13)	1,12	(0,10)	–	
Itävalta	0,34	0,42	0,39	2,3	0,32	(0,08)	0,44	(0,10)	0,53	(0,15)
Japani	0,30	0,37	0,27	–	0,09	(0,04)	0,09	(0,02)	0,28	(0,06)
Kanada	0,58	0,49	0,46	2,8	0,66	(0,06)	0,50	(0,05)	0,41	(0,06)
Norja	0,62	0,62	0,64	3,3	1,15	(0,19)	0,90	(0,27)	0,79	(0,22)
Portugali	0,65	0,65	0,70	2,8	0,84	(0,15)	0,78	(0,15)	0,61	(0,15)
Ranska	0,58	0,59	0,61	2,7	1,25	(0,11)	1,30	(0,11)	1,32	(0,14)
Ruotsi	0,72	0,74	0,74	3,7	2,97	(0,34)	1,97	(0,24)	1,39	(0,29)
Saksa	0,37	0,37	0,38	2,6	1,53	(0,19)	1,26	(0,14)	1,21	(0,16)
Sveitsi	0,61	0,74	0,75	–	0,38	(0,10)	0,77	(0,22)	0,45	(0,18)
Tanska	0,64	0,66	0,65	3,0	1,74	(0,17)	1,66	(0,32)	1,58	(0,36)
Uusi Seelanti	0,29	0,30	0,28	2,7	0,79	(0,08)	0,63	(0,08)	0,57	(0,10)
Yhdysvallat	0,26	0,29	0,29	3,3	0,21	(0,03)	0,17	(0,04)	0,15	(0,03)

Korvaussuhde on laskettu työttömyysjakson ensimmäiselle vuodelle kolmen eri perhetyypin keskiarvona. Lähde: OECD.

Työttömyyskorvausten saantiehtojen tiukkuus – lähde: Danish Ministry of Finance (1999), kuvio 2.4d.

Aktiivinen työvoimapolitiikka: menot suhteessa bkt:hen (suluisa suhteutettuna työttömyysasteeseen). Lähde: OECD Employment Outlook 2001, taulukko 1.5; 2003, taulukko 4.2.

*Nämä luvut viittaavat ”liikkuvuus” korvaukseen, jota maksetaan niille, jotka joutuvat työttömiksi joukkortisanomisen takia. Suurin osa italialaisista työttömistä ei kuulu tähän kategoriaan.

Professori Nickellin mielestä Suomessa kannattaisi kiinnittää huomiota työikäisten miesten työvoimaosuuden nostamiseen. Tämä edellyttää sitä, että puretaan kaikki taloudelliset kannustimet siirtyä työvoiman ulkopuolelle samalla kun tuetaan eri tavoin työllistymistä.

jestäytymisasteiden maista OECD:ssä, ja että Suomessa palkkasopimusten koordinaatio on kaikkein korkeimmalla tasolla. Kuten useimmissa Manner-Euroopan maissa suomalaisissa palkanmuodosrtuksen instituutioissa on tapahtunut vain vähän muutoksia. Toisin on ollut anglosaksisissa maissa, joissa on tapahtunut yleisesti ammattiyhdistysliikkeen heikkenemistä 1990-luvun alun jälkeen. Kuitenkin koordinaation korkea taso suomalaisissa palkkanuovotteluissa takaa, ettei palkanmuodostuksen instituutioiden vaikutus tasapainotyöttömyyteen ole suuri.

Toisin kuin työttömyyskorvaukset ja palkanmuodostus taulukon 8 sisältämät tiedot verotuksesta viittaavat siihen, että työn verotus on Suomessa keventynyt

jonkin verran 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Tämän vahvistavat Koskela ja Uusitalo (2002, kuvio 4.6), jotka raportoivat, että kokonaisverokiila on alentunut lähes neljä prosenttiyksikköä vuoden 1996 jälkeen.⁵ Kun omistusasumisen suhteellisessa osuudessa ei ole Suomessa tapahtunut juuri mitään muutosta viime vuosina (OECD 2005, Chart 2.11), niin verokiilan alenemiset ovat ainoat institutionaaliset muutokset, jotka pitää ottaa huomioon laskettaessa uudelleen sellainen tasapainotyöttömyysaste, joka raportoitiin Nickellin (1999) artikkelin taulukossa 16. Olettaen neljän prosenttiyksikön alenemisen verokiilassa suomalainen tasapainotyöttömyysaste on 7,4 % eli 0,8 prosenttiyksikköä alempi kuin 1990-luvun alkupuoliskolla.

Verokiilan vaikutus, siis tasapainotyöttömyysasteen kahden prosenttiyksikön aleneminen verokiilan jokaista 10 prosenttiyksikön alenemaa kohti, on suhteel-

lisen vaatimaton, jos sitä verrataan esimerkiksi Prescottin (2004) laajalti julkisuutta saaneisiin tuloksiin. Hänen tutkimuksessaan verokiilan 10 prosenttiyksikön aleneminen luo noin 7,5 prosenttiyksikön lisäyksen kokonaistyöpanoksessa. Jos kuitenkin tarkastelemme Nickellin (2006) taulukon 4 raportoimia tuloksia, niin on selvää, että Prescottin (2004) tulokset poikkeavat kauaksi niistä, luultavasti siksi, että ne on saatu ottamatta samalla huomioon muita työmarkkinainstituutioita.

Yhteenvetona voimme näin ollen todeta, että Suomen tasapainotyöttö-

⁵ He kuitenkin raportoivat vuosina 1992–94 tapahtuneen verokiilan huomattavan nousun, jonka keskeinen tarkoitus oli kattaa paisuva budjettialijäämä vakavan taantumana edetessä.

myysasteen karkea estimaatti on nyt 7,4 prosenttia. On mielenkiintoista, että OECD ennustaa toteutuvan työttömyysasteen saavuttavan tämän tason vuonna 2007. Niinpä työttömyyden vastaiset alenemiset vaatisivat työmarkkinainstituutioiden parannuksia, jos halutaan välttää inflaatio-ongelmia.⁶ Tämä analyysi on kylläkin jossain määrin karkea, ja on olemassa muita tekijöitä, joita emme ole vielä tarkastelleet lainkaan. Teemme niin seuraavassa.

Muita näkökohtia suomalaisista työmarkkinoista

Kaksi tärkeää asiaa, joita kannattaa tarkastella, ovat työn tarjonnan lisäämisen esteet ja hyödykemarkkinoiden sääntely. Kuten yllä totesimme miesten työllisyysasteet ovat alhaisia verrattuna useimpiin muihin Pohjois-Euroopan maihin, osittain koska työvoimaan kuulumattomia on niin paljon. Ikään-tyneillä on yhä vahvoja kannustimia siirtyä työvoiman ulkopuolelle, erityisesti sen jälkeen kun he ovat jääneet työttömiksi. Maailmassa, jossa odotettavissa oleva elinikä nousee jatkuvasti ja missä nyt ymmärrämme, että työn tarjonnan vähentäminen on hyödytön keino alentaa työttömyyttä, taloudelliset kannustimet poistua varhain työvoimasta ovat täysin naurettavia, sillä ne vähentävät tuotantoa ja työllisyyttä samalla kun ne heikentävät julkista taloutta.

Kiperämpi ongelma, joka on sama Suomessa ja Isossa-Britanniassa, on niiden miesten suuri määrä, jotka kärsivät sairaudesta ja vajaakuntoisuudesta. Isossa-Britanniassa, jossa työmarkkinat ovat melko kireät, on saavutettu varsin merkittävää menestystä kokeilemalla uutta tarjontapuolen

⁶ Koska Suomi kuuluu euroalueeseen, inflaatio-ongelmista seuraa kilpailukyvyyn menetyksiä toisille euroalueen maille, ja tämä johtaa kielteisiin vaikutuksiin ulkomaankaupassa, jotka saavat työttömyyden palaamaan takaisin kohti tasapainotasoaan.

Taulukko 7. Palkanmuodostuksen instituutiot.

	Järjestäytymisaste (%)			Yleissitovuuden aste (%)			Koordinaatio (indeksi)		
	88–95	96–98	00	90	94	00	85–89	90–94	95–00
Suomi	76	80	76	95	95	95	5	5	5
Alankomaat	24	24	23	80	85	85	4	4	4
Australia	43	35	25	80	80	80	4	2	2
Belgia	52	–	56	90	90	90	4	4	4,5
Espanja	16	18	15	76	78	80	3,5	3	3
Irlanti	51	43	38	–	–	–	2,5	4	4
Iso-Britannia	42	35	31	54	40	35	1	1	1
Italia	40	37	35	83	82	82	2	3	4
Itävalta	45	39	37	99	99	99	4	4	4
Japani	24	22	22	23	21	15	4	4	4
Kanada	36	36	28	38	36	32	1	1	1
Norja	56	55	54	70	70	70	4,5	4,5	4,5
Portugali	34	25	24	79	71	80	3	4	4
Ranska	10	10	10	92	95	95	2	2	2
Ruotsi	84	87	79	86	89	90	3	3	3
Saksa	32	27	25	90	92	68	4	4	4
Sveitsi	25	23	18	53	53	40	4	4	4
Tanska	76	76	74	69	69	80	4	3	4
Uusi Seelanti	35	21	23	67	31	25	4	1	1
Yhdysvallat	16	14	13	18	17	14	1	1	1

Järjestäytymisaste: ammattiliittojen jäsenmäärä suhteessa työntekijöiden määrään. Lähde: Ebbinghaus ja Visser (2000). Vuoden 2000 tiedot ovat peräisin OECD Employment Outlookin (2004) taulukosta 3.3.

Yleissitovuuden aste – lähde: Ochel (2000). Vuoden 2000 tiedot löytyvät julkaisun OECD Employment Outlook (2004) taulukosta 3.3.

Koordinaatio: indeksi 1–5. Lähde: OECD Employment Outlook (2004), taulukko 3.5.

talouspolitiikkaa (Pathways to Work), jossa ihmisiä pyritään siirtämään vammaistuelta ja työkyvyttömyyseläkkeeltä työllisiksi. Tähän politiikkaan kuuluu neljä osaa: i) työnvälitysapu mukaan lukien paikallisten työnantajien yhteistyö, ii) pääsy työvalmennus- ja vastaaviin ohjelmiin, iii) pääsy kuntoutukseen ja iv) taloudelliset kannustimet työntekoon. Tämä on pintapuolisesti ottaen kallista politiikkaa, mutta loppujen lopuksi se maksaa itsensä takaisin enemmän kuin sataprosenttisesti.

Todettakoon lopuksi, että hyödykemerkkinoiden sääntelyn purkamisen voi auttaa kohottamaan työllisyysasteita (esim. Haffner et al. 2001). Taulukosta 9 näemme, kuinka hyödykemerkkinoiden sääntelyä on purettu Suomessa merkittävästi 1990-luvun puolivälistä lähtien, ja se on nyt saavuttanut tason, jolla sääntely on vähemmän tiukkaa kuin useimmissa

Euroopan maissa, huomattavina poikkeuksina Tanska, Irlanti, Ruotsi ja Iso-Britannia. Sääntelyn purkaminen on erityisen tärkeää palvelusektorilla, koska kukoistava palvelusektori pystyy helposti työllistämään ne, joita ei enää tarvita talouden muilla sektoreilla, etenkin teollisuudessa.

Yhteenveto

1990-luvun alussa Suomen tasapainotyöttömyysaste oli 8,2 prosenttia Nickellin (1999) tulosten mukaan. Sen jälkeen työmarkkinoiden instituutioiden ainoa merkittävä muutos on ollut työn verotuksen alentuminen, joka on laskenut tasapainotyöttömyysasteen 7,4 prosenttiin. Muita huomionarvoisia seikkoja ovat ikääntyneiden saamat taloudelliset edut työvoimasta poistumisesta sekä miesten laaja työvoimaan

kuulumattomuus sairauden ja vajaakuntoisuuden takia. Taloudelliset kannustimet jättäytyä pois työelämästä ovat kaikkein huonoimpia keinoja, ja ne pitäisi yksinkertaisesti poistaa. Paljon kiperämpää on tehdä jotakin laajalle vajaakuntoisuudelle, mutta Isossa-Britanniassa on saavutettu menestystä vajaakuntoisten työllistämiseksi. Lopuksi korostettiin sitä, kuinka tärkeää on purkaa sääntelyä palvelusektorilla, koska tämä on nyt työllisyyden kasvun kantava voima kehittyneissä maissa. ■

KIRJALLISUUS

Conway, P. & Janod, V. & Nicoletti, G. (2005): Product market regulation in OECD countries: 1998 to 2003, OECD Economics Department Working Papers No.419.

Danish Ministry of Finance (1999), The Danish Economy: Medium Term Economic Survey. www.fm.dk/db/filarkiv/9133/samlet.pdf.

Duval, R. & Elmeskov, J. (2005): The effects of EMU on structural reforms in labour and product markets, esitelmä konferenssissa "What Effects is EMU having on the Euro Area and its Member Countries?", Euroopan keskuspankki, Frankfurt, 16.–17.6. 2005.

Ebbinghaus, B. & Visser, J. (2000): Trade unions in Western Europe, London: Mac-Millan.

Haffner, R.C.G. & Nickell, S. & Nicoletti, G. & Scarpetta, S. & Zoega, G. (2001): European integration, liberalization and labor market performance", teoksessa Berto-la, G. & Boeri, T. & Nicoletti, G. (Eds.): Welfare and employment in United Europe, Cambridge, MA: MIT Press.

Koskela, E. & Uusitalo, R. (2002): The unim-tended convergence: how Finnish unemployment reached the European level, esitelmä konferenssissa "CESifo Conference on Unemployment in Europe: Reasons and Remedies", 6.–7.12.2002. Myös Pal-kansaajien tutkimuslaitos, Työpapereita No. 188, 2003.

Layard, R. & Nickell, S. & Jackman, R. (1991): Unemployment, Oxford: Oxford University Press.

Nickell, S. (1999): Finnish unemployment: a view from the outside", Finnish Economic Papers, 12, 62–81.

Taulukko 8. Työn verotus.

	Kokonaisverokiila (%)		Keskimääräinen ansiotuloveroaste (%)		
	1988–95	1996–2000	1997	2000	2004
Suomi	64	62	49	47	44
Alankomaat	47	43	44	45	44
Australia	–	–	25	23	29
Belgia	49	51	57	56	54
Espanja	46	45	39	38	38
Irlanti	41	33	34	29	24
Iso-Britannia	47	44	32	30	31
Italia	67	64	52	47	46
Itävalta	59	66	46	45	45
Japani	33	37	21	24	27
Kanada	50	53	32	32	32
Norja	61	60	37	37	37
Portugal	41	39	34	34	33
Ranska	67	68	49	48	48
Ruotsi	78	77	51	50	48
Saksa	52	50	52	52	51
Sveitsi	36	36	30	30	29
Tanska	60	61	45	44	42
Uusi Seelanti	–	–	22	20	21
Yhdysvallat	45	45	31	31	30

Kokonaisverokiila: ansiotuloveroprosentti + sosiaalivakuutusmaksuprosentti + kulutusveroprosentti. Lähde: OECD:n tietokanta ja Centre for Economic Performance, London School of Economics. Perustuu OECD:n keräämään kansantalouden tilinpitoaineistoon. Keskimääräinen tuloveroaste: ansiotulovero + sosiaalivakuutusmaksut. Laskettu yksinäiselle henkilölle, joka saa keskipalkkaa. Sosiaalivakuutusmaksut sisältävät sekä työnantajan että palkansaajan osuudet.

Nickell, S.J. & Nunziata, L. & Ochel, W. & Quintini, G. (2002): The Beveridge curve, unemployment and wages in the OECD from the 1960s to the 1990s, teoksessa Aghion, P. & Frydman, R. & Stiglitz, J. & Woodford, M. (Eds.): Knowledge, information, and expectations in modern macroeconomics: essays in honor of E.S. Phelps, Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Nickell, S. & Nunziata, L. & Ochel, W. (2005): Unemployment in the OECD since the 1960s. What do we know?, *Economic Journal*, 115, 127.

Nickell, S. (2006), Work and taxes, teoksessa Agell, J. & Sorensen, P.B. (Eds.): Tax policy and labor market performance, Cambridge, MA: MIT Press, tulossa.

Ochel, W. (2000): Collective bargaining coverage, Munich: Ifo Institute, julkaisematon käsikirjoitus.

OECD (2004): OECD Economic Surveys: Finland, Paris: OECD.

OECD (2005): OECD Employment Outlook 2005, Paris: OECD.

Prescott, E.C. (2004): Why do Americans work so much more than Europeans? Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review, 28:1, 2–13.

Taulukko 9. Hyödykemarkkinoiden sääntelyn purkaminen.

	Sääntelyn indikaattorit (vaihteluväli 0–6 vähiten säädellystä eniten säädeltyyn)					Yleiset hyödykemarkkinoiden sääntelyt	
	1978	1982	1988	1993	1998	1998	2003
Suomi	5,6	5,5	4,8	4,0	2,6	2,1	1,3
Alankomaat	5,3	5,5	5,5	4,1	3,0	1,8	1,4
Australia	4,5	4,5	4,2	3,3	1,6	1,3	0,9
Belgia	5,5	5,5	5,0	4,3	3,1	2,1	1,4
Espanja	4,7	4,7	4,6	4,2	3,2	2,3	1,6
Irlanti	5,7	5,7	5,1	4,8	4,0	1,5	1,1
Iso-Britannia	4,3	4,2	3,5	1,9	1,0	1,1	0,9
Italia	5,8	5,8	5,8	5,3	4,3	2,8	1,9
Itävalta	5,2	5,1	4,5	3,9	3,2	1,8	1,4
Japani	5,2	5,2	3,9	3,2	2,9	1,9	1,3
Kanada	4,2	4,2	2,8	2,6	2,4	1,4	1,2
Norja	5,0	5,0	4,3	3,2	2,5	1,8	1,5
Portugali	5,9	5,9	5,4	4,9	4,1	2,1	1,6
Ranska	6,0	5,9	5,7	4,7	3,9	2,5	1,7
Ruotsi	4,5	4,4	4,2	3,5	2,2	1,8	1,2
Saksa	5,2	5,2	4,7	3,8	2,4	1,9	1,4
Sveitsi	4,5	4,5	4,5	4,4	3,9	2,2	1,7
Tanska	5,6	5,5	5,5	4,0	2,9	1,5	1,1
Uusi Seelanti	5,1	5,1	3,6	2,2	1,4	1,4	1,1
Yhdysvallat	4,0	3,3	2,5	2,0	1,4	1,3	1,0

Ensimmäiset viisi saraketta ovat yksinkertaisia keskiarvoja indikaattoreille 7 toimialalla: kaasu, sähkö, posti, telekommunikaatio, lentoliikenne, rautatiet, maanteiden rahtiliikenne. Lähde: OECD Employment Outlook (2002), taulukko 5.A.3. Kaksi viimeistä saraketta viittaavat koko talouteen, ja niissä korkeammat luvut merkitsevät tiukempaa sääntelyä. Lähde: Conway et al. (2005), taulukko 24.